

DE NATUURHISTORISCHE
VERZAMELINGEN
VAN
CHRISTIAAN QUIX.

Geschiedschrijver en Bibliothecaris der Stad Aken.

*Aan 't Klein Seminarie Sint Truiden.
1843—1943.*

De levensloop van Christiaan Quix is, kort verteld, de volgende:

Geboren den 8 Oct. 1773 op den Wijngaardshof, Hoensbroek, uit 't huwelijk van Martinus Q. met Anna Elisabeth Jongen.

Martinus' vader, eveneens Christiaan geheeten, was getrouwd met Catharina Roosenboom.

Grootvader Christiaan verplaatste z'n woön van uit Wijnandsrade, waar de familie Quix, sinds onheugelijke tijden resideerde, naar Hoensbroek.

Op 10-jarigen leeftijd werd onze jonge Christiaan ter schole gelegd in Aken en kwam, na er 't voorbereidend onderwijs te hebben genoten, op een door Ex-Jesuiten geleid Gymnasium.

Hier verbleef hij 3½ jaar, om dan, in 1792, z'n roeping te volgen.

Hij trad in de Orde der Karmelieten, die in de Stad van Keizer Karel, 'n klooster had.

In den herfst van dat jaar zien we hem in 't noviciaat der Karmelieten-orde te Keulen.

Middelerwijl — midden December 1792 — waren de uitspattingen der Fransche Revolutie ook over Aken losgebroken.

't Klooster van Karmel werd door de Franschen voor militaire doeleinden in beslag genomen; de monniken moesten 't gedeeltelijk ontruimen, totdat den 1sten Maart 1793 bij Aldenhoven de Oostenrijkers de Fransche troepen versloegen en daarop Aken bezetten.

Gedurende 1½ jaar zouden kloosters en hunne bewoners met rust worden gelaten.

In Maart 1793 is de novice Christiaan in Aken terug, om in den zomer van 1794 weer terug te keeren naar 't Convent zijner Orde te Keulen, uitgerust met 'n dosis philosophische-theologische kennis, welke hij, in dien korten tusschentijd, in Aken had opgedaan.

Dan is de Fransche revolutie dra ook tot Keulen doorgedrongen en maken de „vrijheids-apostelen" zich van de stad meester.

De tragedie rondomme jaagt de meesten, die 'n geestelijk kleed dragen, mannen zoowel als vrouwen op de vlucht, naar den kant uit der andere zijde van den Rijn.

En zoo belandden de Keulsche Karmelieten bij hunne Ordensgenooten in Frankfurt.

Hier zou Q. onder den kloosternaam van Frater Ignatius z'n theologische studies voortzetten.

Maar niet lange!...

Den 15 Juli 1796 toch viel ook Frankfurt der Fransche furie in handen en zagen de Karmelieten zich genoodzaakt, in overhaaste vlucht, uit elkaar te gaan.

Gelukkig zij, die familie of vrienden hadden, waar ze 'n onderkomen mochten vinden.

Tot hen behoorde frater Ignatius, alias Christiaan Quix, die liefdevol werd opgenomen in 't ouderlijke huis, den Wijngaardshof te Hoensbroek.

Dan is hij, 4 Mei 1797, z'n roeping trouw, in den Dom van Münster Diaken en den 8 October, z'n verjaardag, te Keulen Priester gewijd.

Aan 'n hervatten van 't kloosterleven viel niet te denken. Met toestemming zijner Overheid wordt hij nu slotkapelaan en huisonderwijzer bij de familie de Nys, op den burcht van Raeren.

Z'n vrijen tijd kon hij hier, naar hartelust, besteden aan z'n lievelingsvak — Geschiedenis — afgewisseld door waarnemingen in de vrije natuur en 't verzamelen van natuurhistorische voorwerpen.

In 1802 verwisselt hij Raeren voor Aken, waar hij een privaatschool opent, iets wat in dien tijd, vrij gemakkelijk ging, omdat men, op onderwijsgebied, de leuze huldigde: „la position fait l'homme", en er weinig rekening mee hield, of iemand, al dan niet, voldoende capaciteiten en de noodige karaktereigenschappen bezat, om met goed gevolg te kunnen „schoolmeesteren".

Doch toen, in 1805, de totstandkoming plaats had eener „école secondaire communale", ging hij tot deze over en werd tot leeraar benoemd in Geschiedenis, Aardrijkskunde en Latijn, later Grieksch.

In 1822 neemt hij, wegens toenemende hardhoorigheid, ontslag en krijgt pensioen.

Gestadige studie heeft hem intusschen gerijpt tot bedreven historicus, die, beter dan wie ook, de geschiedenis van Aken en omgeving kent.

Bereids in 1818 verscheen van zijn hand: „Aachen und dessen Umgebungen".

Thans, van schoolzorgen bevrijd, heeft Q. den tijd om zich gansch te geven aan wat ter voorbereiding noodig is, om van hem te maken wat hij worden zou: de Akeners geschiedschrijver. 't Is ons doel niet hem hier als zoodanig te schetsen; evenmin hem te belichten als Stedelijk Bibliothecaris. In deze functie toef wordt hij benoemd den 22 Augustus 1833 en heeft hij zich onsterfelijke verdiensten verworven.

Over 't eene zoowel als over 't andere is er in den breede uitgeweid door Dr. C. Wacker, uit wiens pen in: Mitteilungen des Vereins für Kunde der Aachener Vorzeit", IV. Jahrg. 1891, een met warme liefde en groote feitenkennis geschreven Biographie vloeide: „Leben und Werke des Aachener Geschichtschreibers Christian Quix".

Bij zijn dood schreef een zijner vereerders:

„Quix rette vor Vergessenheit
„Noch vieles aus der Nacht der Zeit,
„Ihm dankt die Muse manche Kunde,
„Drum lebt auch Er in Dichtermunde."

Deze uiting moge, wat poëtische volmaaktheid betreft, nog zoo weinig verheven zijn, ze is, in elk geval goed bedoeld, een kleine hulde aan Quix gebracht.

Hoe weinig pretentieus ook, steekt ze gunstig af bij 't gebrek aan piëteit, waaraan de Stad Aken zich schuldig maakte tegenover haren zoo verdienstelijken burger.

Nadat hij den 13 Januari 1844, in zijn woonhuis, in de Mörgensgasse gelegen, overleden was en op Dinsdagmorgen 16 Januari, van uit de St. Jacobskerk, ter laatste rustplaats werd gebracht, heeft Aken zich niets meer van zijn graf aange trokken. Niet eens wijst 'n eenvoudig kruis of steen de plaats aan waar Christiaan Quix den dag der Verrijzenis afwacht.... Later heeft men, naar 'k meen, dit verzuim ietwat goedge maakt door, naar hem een straat te benoemen. Wanneer zal zijn geboortedorp, Hoensbroek, dat goede voorbeeld volgen?...

Doch, over den Geschiedkundige zouden wij 't niet hebben.

Wij willen Quix bespreken als Natuurkundige en verzamelaar.

Verzamelen zat hem in 't bloed.

Hij verzamelde niet alleen oude perkamenten en vergeelde, mufriekende papieren, kostbaar bronnenmateriaal, waaruit geput kan worden voor 't vastleggen van historische feiten, — ook voorwerpen van natuurhistorischen aard hadden, van z'n jeugd af, zijn belangstelling.

En zóo kon hij, in 1818, in z'n werk: „Aachen und dessen Umgebungen” en in 1829 in de „Historisch-topographische Beschreibung der Stadt Aachen und ihrer Umgebungen” schrijven: „*Ich selbst besitze eine bedeutende Sammlung von Vögel, Fischen, Amphibien, Insecten, Versteinerungen und Mineralien.*”

„Seine Wohnung, aldus zijn biograaf Wacker, präsentierte sich wie ein Archiv oder ein naturhistorisches Kabinet. An den Wänden standen auf zahlreichen Gestellen aufgestopfte Vögel, in Schränken, auf Tischen und Stühlen lagen interessante Mineralien, Urkunden, alte Bücher, Akten und Schriftstücke. Seine Freunde fanden ihn fast immer beschäftigt mitten zwischen seine Schätzen sitzend.... Suchte er Erholung, so ging er hinaus auf den Lousberg oder auf die weitergelegene Höhe von Vetschau, wo er von der Windmühle auf dem Rücken derselben eine herrlichere Aussicht geniessen konnte, als sie der Lousberg bot. Hier wie dort beobachtete er eifrig Tier- und Pflanzenleben; noch grösseres Interesse hatten für ihn die mineralischen Produkte unserer Gegend, vor allem merkwürdige Versteinerungen wie u.a. die Röhrenschnecke, der „Würmköcher”, letzterer eine angeblich erst von Baron von Hüpsch entdeckte, bis dahin unbekante Versteinerung. Mehr als auf dem übrigen Gebiete der Naturwissenschaft war er in der Zoologie bewandert, besonders in der Kunde einheimischer Vögel. Aus solchen bestand auch grösstenteils die von ihm angelegte naturhistorische Sammlung. Während seiner Lehrthätigkeit unterrichtete Quix besonders an der Sekundärschule vielfach in der Naturkunde. Dabei kam er zu der Erkenntnis, dass das bisher eingehaltene Verfahren didaktisch unfruchtbar sei und glaubte sich berufen auf diesem Gebiete zu

reformieren. Bis dahin litt allerdings der Unterricht sehr an Systemlosigkeit und Zerrissenheit, indem bald über dieses, bald über jenes Tier erzählt oder vorgelesen wurde. Nachdem Q. schon 1822 eine bei J. J. Hamel auf dem Annuntiatenbach erschienene „Naturbeschreibung der Feldmäuse und des Hamsters nebst Mitteln zu ihrer Vertilgung” geschrieben — ein Werk, das nach dem Titel und dem Ladenpreise von 5 Sgr. zu urteilen gewiss nichts Grossartiges war — gab er sich im folgenden Jahr daran, eine Naturbeschreibung der Tiere nach dem Handbuch der Zoologie des Professors Goldfuss in Bonn auszuarbeiten. Er will durch dasselbe die systematische Unterrichtsweise fördern. Durch eine vieljährige Erfahrung überzeugt, hielt er diesen für den zweckmässigsten; denn er spräche die Schüler mehr an, die sich freuten die Erkennungs- und Einteilungsmerkmale zu wissen, sie an der Tieren finden zu können und das dadurch erkannte Tier in seine Ordnung, Klasse, Familie und Gattung zu setzen und darin aufzusehen. Auf Originalität macht das Buch also nach dem Titel keinen Anspruch, der Verfasser erklärt offen, dass er von allen Seiten das Gute und sogar wörtlich aufgenommen habe. Er bestimmt sein Buch, das übrigens nur die einheimisch-europäischen und von den ausländischen nur die merkwürdigsten Tiere beschreibt, bloss für Elementarschulen und die drei unteren Klassen der Gymnasien.”

't Werk verscheen in drie bandjes, ieder van twee afleveringen, tusschen de jaren 1823—'29, ten tijde dus, dat Q. bereids leeraar in ruste was, ofschoon hij zich, blijkens 't titelblad, nog altijd noemt: „Oberlehrer”.

't Is voor den auteur te hopen geweest, dat deze uitgave hem geen „windeieren” heeft gelegd; als pensioen genoot hij de kapitale som van 223 Thlr., 5½ Sgr. en 3 Pfg!...

De 1ste aflevering van Band I schijnt opgang te hebben gemaakt.

Volgens No. 113 toch „der Stadt-Aachener-Anzeigen” van 18 Sept. 1824 was toen de eerste oplage, die in 1000 exemplaren verscheen, al uitverkocht....

Geen van de ons bekende 24 belangrijke publicaties van Q. op geschiedkundig gebied, heeft bij haar verschijnen een ontvangst gehad als deze weinig beteekenende „Naturbeschreibung der Thiere oder Zoologie”.

Van 't tweede bandje: Visschen en Reptielen, alsmede van 't derde bandje: Beschrijving der Vogelsoorten, verschenen bij M. Ulrichs, Aken, respectievelijk in 1827 en 1828, is er — de Hemel mag weten na welke Ulyssiade! — een exemplaar terecht gekomen in de boekerij van 't Natuurhistorisch Museum te Maastricht, waar ze, als curiosa, met piëteit worden bewaard.

In deze 1ste aflevering van Band I, welke de Zehnte Klasse, Aves, Vögel, behandelt, staat hoegenaamd niets, wat ook niet bij Goldfuss te vinden is, behalve op p. 102, waar bij de beschrijving van den „Tauben-Falke” — *Falco peregrinus* — Q. de volgende voetnoot geeft:

„Die Einwöhner des Dorfes Falkeswerth bei Herzogenbusch beschäftigten sich; als die Falknerie noch in Ansehen stand, ihn zur Beize d.i. zum Fangen anderer Vögel ab zu richten, und zwar zunftsmässig. Gegen den Herbst, reissten sie in andere Länder, Falken zu fangen, die sie nachher abgerichtet theuer verkauften, das Stück wohl zu 800 holländischen Gulden”.

We meenen, dat eerst, ettelijke jaren geleden, de laatste valkenier in Valkenswaard is overleden.

De Valkerij, welke Q. meende al in 1828 niet meer te bestaan, heeft derhalve, nog lang daarna, in Valkenswaard stand gehouden, al gebeurde zulks dan ook op meer bescheiden wijze, buiten „gildeverband”, niet meer „zunftmässig”.

't Is ietwat opvallend, dat Q. bij 't samenstellen zijner „Naturbeschreibungen”, voor zoover we konden nagaan, nergens gebruik maakte van zijn uitgebreide natuurhistorische verzamelingen, daarvan althans met geen woord rept.

* * *

Waar zijn deze verzamelingen gebleven?...

Egidius Slanghen, Burgemeester van Hoensbroek, die in zijn werk „Het Markgraafschap Hoensbroek”, 1859, ook een bladzijde wijdde aan de nagedachtenis van Christiaan Quix, zegt: „Quix was daarenboven een groot natuurkenner en ijverig verzamelaar van mineralen; zijn niet onbelangrijk kabinet ging, in de laatste tijden van zijn leven, bij verkoop over aan de Paters Redemptoristen te St. Truyen.....”

Dat Q., behalve mineralen, ook andere natuurhistorische voorwerpen heeft verzameld, wordt door Slanghen niet vermeld.

En dat deze mineralen terecht zijn gekomen bij de Paters Redemptoristen te St. Truiden is onjuist.

We hebben ons om inlichtingen gewend tot den huidige Pater Rector van 't Redemptoristen-klooster aldaar.

Diens bescheid luidde: „Als antwoord op Uw schrijven van 23. 12. '42 heb ik de eer U te melden, dat we, ik zal zeggen, een handvol mineralen bezitten, maar te vergeefs heb ik, in de registers van ons klooster, naar eene aanduiding gezocht, die op den aankoop van die mineralen betrekking zou hebben.”

R. Wacker, wien 't, gelijk we zagen, zeer goed bekend was, dat Q. een uitgebreide collectie van allerlei natuurvoorwerpen bezeten heeft, schrijft:

„Seine Sammlung aufgestopften Vögel hatte Q. noch selbst ans Kloster Rol-Duc verkauft, von wo sie um 1837 in das belgische Redemptoristenklooster St. Trond kam.”

Wacker licht ons alleen in over 't verblijf der vogelcollectie en... hij doet 't verkeerd.

Na de Fransche revolutie was er geen klooster Rolduc meer; binnen de aloude Abdij huisde toen sinds 1831 't Klein-Seminarie van Luik.

Heeft de naam Kloosterrade, Kloosterrath, zooals Rolduc óók heet, den auteur wellicht parten gespeeld en hem Kloster Rolduc in de pen gegeven?

Best mogelijk! Even goed als 't mogelijk is, dat

't jaartal 1837 wel 't jaar zal zijn waarop de collectie, niet van Rolduc naar St. Truiden, doch van Aken naar Rolduc verhuisde. Dit is te meer aanneemlijk, wijl van af 1831—'32, de vruchtbaarheid van Q. als historie-schrijver, buitengewoon groot moet heeten en hij geen tijd meer zal gevonden hebben om zich met zijn natuurhistorisch kabinet te occuperen.

Q. immers, die in 1844 overleed, verkocht ze, ettelijke jaren vóór zijn dood, aan Rolduc....

En van Rolduc is ze verhuisd naar St. Truiden!

Doch naar geen Redemptoristenklooster aldaar!

Toen in 1843 't Klein-Seminarie van Luik overgeplaat werd van Rolduc naar de voormalige Benedictijner Abdij van St. Truiden, ging heel de toenmalige inventaris mede daarheen....

We correspondeerden hierover met den tegenwoordigen Directeur van St. Truiden, den Hoogeerw. Heer Canonicus Boes; d.d. 20 December 1942 deelde hij ons mede: „Inderdaad deze verzameling opgezette vogels en dieren bestaat nog en is nog steeds zeer belangrijk. Ik vermoedde wel dat zij ons overgekomen was van Rolduc; doch ik had er geen bewijs van. In het jaar 1880 werd ze aangevuld, zoo vernam ik onlangs, — door een gift van Dr. Bamps te Hasselt”.....

De puzzle „waar zijn de „Aufgestopfte Vögel” van Q. gebleven?” is hiermede o.i. opgelost.

Maar... waar moeten we zijn mineralen zoeken?

Ook dat raadsel meenen we te kunnen ontwarren.

Toen de bewering van Slanghen onjuist bleek, kwam bij ons 't vermoeden op, dat de mineralen eveneens moesten gezocht worden in 't Klein-Seminarie van Sint Truiden.

Dies informeerden we, of er zich een collectie mineralen en fossielen bevond en zoo ja, wilde men dan niet 'ns kijken of er voorwerpen tusschen waren uit 't Onder-Senoon, m.a.w. uit 't Zand van Aken en 't Groenzand van Herve of Vaals.

In en rondom Aken toch had Q. rondgezworven op zoek naar versteeningen, stomme, maar voor hem, den verstaander, vaak luid sprekende getuigen uit de vele millioenen jaren ouden bodem, waarin de fundamenten rusten van 't hem zoo vertrouwde Aken en omstreken.

't Antwoord van Kanunnik Boes, Directeur van 't Klein-Seminarie van St. Truiden, was zooals ik dat verwacht had.

„We bezitten inderdaad ook deze prachtige en zeer gewaardeerde collectie mineralen en fossielen. Het lijdt voor mij geen twijfel dat ze, samen met de vogels, hier uit Rolduc zijn aangeland. Die Redemptoristen-kwestie vindt misschien hierin hare verklaring: een vleugel van onze oude Abdij (n.m.l. de oude Normaalschool en het tegenwoordig kwartier der Zusters) heeft ettelijke jaren dienend als klooster der Redemptoristen. Misschien verbleven zij daar nog, toen de inboedel van Rolduc hier aankwam; van daar.....”

En zoo weten we thans waar zich de, meer dan een eeuw oude, verzamelingen van Quix bevinden.

Mineralen, „Röhrenschnecke” en „Würmköcher” zijn de onafscheidelijke gezellen gebleven

van de „aufgestopfte" Vögel, allemaal door Quix te zijnen huize bijeengebracht, in wier aanschouwing hij zich zoo menigmaal verheugde.

Hieromtrent uitsluitel te geven was ons doel.

Rest nog: een hartelijk dankwoord te brengen aan den Hoogerw. Heer Kanunnik Boes, directeur van 't Klein-Seminarie te St. Truiden en den Zeereerw. Pater P. Clerinx, Rector van 't Redemptoristenklooster aldaar, voor de ons zoo vriendelijk verschafte inlichtingen; niet 't minst gaat die dank uit naar Mej. Dr. W. v. d. Geyn, wie geen moeite te veel was om ons, voor dit opstel, benoedigde bouwstoffen te bezorgen, welke anders, door de tijdsomstandigheden, maar moeilijk of heemaal niet, verkrijgbaar waren geweest.

Rector JOS. CREMERS.

Kanne (B.), 1-2-'43.

GERAADPLEEGDE LITERATUUR:

Egidius Slanghen: Het Markgraafschap Hoensbroek, 1859;

Haagen: Allgem. Deutsche Biographie, Bd. 27, 1888; Dr. C. Wacker: Leben und Werke des Aachener Geschichtsschreibers Christian Quix, in „Mitteilungen des Vereins für Kunde der Aachener Vorzeit", IV Jrg. 1891.

DE KROEDTWÜSJ. (KRUIDENWISCH).

't Gebruik in Limburg en ook in vele andere Katholieke contreien, om op Onze-Lieve-Vrouwe-Hemelvaartsdag, 15 Augustus, zekere kruiden, in een bos saamgebonden, kerkelijk te laten zegenen, als voorbehoedmiddel tegen bliksem, dateert, zoo goed als zeker, uit de eerste tijden al, dat 't Christendom hier ingang vond.

Waarschijnlijk is 't de „kerstening" van een Oud Germaansch heidensch oogstgebruik of van een dito offerfeest.

Ge kunt hiervan een overzicht vinden o.a. in: „Verzamelde Opstellen", uitgegeven door den „Geschied- en Oudheidkundigen Studiekering te Hasselt", dl. V, p. 112—128, 1929, van de hand van A. H. van Dijk: „de Kruidwisch".

We gaan hier stilzwijgend voorbij, hoe, voor de samenstelling van 'n Kroedtwüsj, hoofdzakelijk bepaalde planten in aanmerking komen en hoe, in deze plantenkeuze, afwisseling bestaat voor de verschillende landstroken, waar 't gebruik nog in eere is.

Voor wat ons Limburg betreft, verwijzen we ook naar: „Botaniseeren in de Kerk" (door Dr. H. Uittien in Gedenkboek bij den 70sten verjaardag van dr. Jacq. P. Thijsse, 1935).

Als 't onweêrt werpt men een gedeelte van de Kroedtwüsj in 't vuur, meestal onder 't opzeggen van 't St. Jans evangelie: „In 't begin was 't woord..." of 't bidden van den Rozenkrans.

Daardoor wordt 't bliksemgevaar geweerd.

In sommige streken worden stervenden en doden ettelijke kruiden uit de wisch onder 't hoofd geschoven en worden die ook in zerk en graf gelegd.

Waar in de Kroedtwüsj graanhalmen, koren, tarwe, haver, gerst worden aangebracht, doet men deze, na de zegening, deels in 't veevoeder, deels in 't zaadgoed voor 't volgend jaar.

Als de oogst wordt binnengehaald is 't hier en daar, o.a. in de buurt van Trier, gebruikelijk, vooraf op den bodem der leege schuur wat van de Kroedtwüsj neer te leggen, liefst in den vorm van een kruis, waarop dan de eerste garven komen te rusten.

Door de arbeiders wordt later, bij 't dorschen dezer garven, zorgvuldig naar de Kroedtwüsjresten gezocht en hebben ze bij 't terugvinden recht op een daarvoor apart gebakken koek, „Striegelkuchen" geheeten.

Waar, zooals 't vaak in Limburg geschiedt, graanmijten in 't open veld worden gemaakt, vindt 't aanbrengen van iets uit de Kroedtwüsj onder de onderste schovenlaag, ook daarin plaats net als in de schuur.

De Trierer koeken echter zijn, voor zoover ik weet, bij ons niet bekend.

In Beieren en Tirol geeft men aan 't vee, alvorens dit naar de weideplaatsen te drijven, van de gewijde kruiden te eten ter bescherming tegen bliksem en heksen.

Nergens vond ik melding gemaakt van iets, wat, althans 40 à 50 jaren geleden, in zwang was, en misschien nu nog bestaat in de buurt van Sittard, o.a. te Broeksittard, Doenrade, Bingelrade, Jabeek.

De planten worden in de Kroedtwüsj saamgebonden door middel van een katoenen wit of blauw of zwart lint.

Dit lint moest altijd zeven ellen lang zijn. 't Heilig getal 7?...

In den laten herfst, als de koeien, gelijk 't geregeld gebeurde, naar de klavervelden werden gebracht, waarop ze, zooals 't heette, „gespannen" werden, d.i. aan een in den grond geslagen houten of ijzeren paal geketend door middel van een z.g. „spanhout", tot op een afstand van $\pm 1\frac{1}{2}$ meter, de rondom den paal staande klaver konden bereiken en afvreten, gebeurde 't niet zelden dat de klaver 's morgens vol bevroren dauw zat, berijpt was.

Voor vraatzuchtige gulzige koebeesten had zulks somwijlen droeve gevolgen.

't Natte, koude voedsel toch, 't welk zoo op eens, in groote hoeveelheid, belandde in de maag, ging daar aan 't gisten, er hoopten zich in de ingewanden gassen oopen, soms in die mate, dat zoo'n dier er doodziek van werd en niet zelden ook, na korten tijd, dood ging.

'n Zeker teeken van dat ziek zijn was, dat 't lijf geweldig opzwol; en als 't wære, dreigde te barsten. De boeren noemden dit „oploopen", — „de koei is opgelopen".

Dan werd 't zeven ellen-lange lint van de Kroedtwüsj voor den dag gehaald en rondom 't kranke lijf gewikkeld.

Volgens 't volksgeloof was 't, en is 't misschien nog, een probaat geneesmiddel voor „opgelopen" runderen.

Rector JOS. CREMERS.